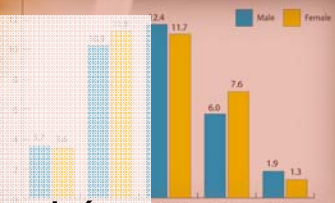

Lantos Szilárd

A szociálpolitika alapelvei, technikái, eszközei. Családjogi alapismeretek

A követelménymodul megnevezése:
Gondozási-ápolási alapfeladatok

A követelménymodul száma: 1851-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-022-50

A SZOCIÁLPOLITIKA ALAPELVEI, TECHNIKÁI, ESZKÖZEI

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A hátrányos helyzetű emberek, csoportok segítése, felkarolása emberi kötelességünk. Mindennapi életünk során sokszor önmagunk előtt is észrevétlen módon nyújtunk segítséget embertársainknak (leginkább hozzátartozóinknak), azonban ismernünk kell a társadalom által fenntartott segítő rendszerek működését, alapelveit, célját is.

Jelen tananyag lényegre törően kívánja bemutatni a szociálpolitika rendszerét, működését.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A szociálpolitika

A hátrányos helyzetben lévő egyének, csoportok segítségére irányuló tevékenység, illetve az ezt szolgáló célok és eszközök rendszere. Elsősorban az anyagi egyenlőtlenségekre koncentrál.

A szociálpolitika fogalmának megértése érdekében áttekintjük a szociálpolitika értelmezésének különböző megközelítés módjait:

Leíró, úgynevezett "közigazgatási" felfogás: pragmatikus, gyakorlati megközelítés. Tételesen felsorolja a szociális közigazgatáshoz tartozó ágazatokat, ezek együttese a szociálpolitika (úgy mint az egészségügy, közoktatás, jövedelemprogramok, lakásügy, szociális szolgáltatások).

Funkcionalista megközelítés: milyen társadalmi funkciók betöltésére jöttek létre a szociálpolitikai rendszerek? Az egyensúly biztosítása érdekében. A szocpol beavatkozásokra a devianciák, a társadalmi együttélés zavartalanságának biztosítása érdekében van szükség. A funkcionalista megközelítés célja a társadalmi összhang.

Strukturális-dinamikus megközelítés: a szocpol szükségességét a társadalmi szerkezetből adódó feszültségek és konfliktusok oldaláról értelmezi. Küzdelem folyik a szükségletek elosztásáért, melyben jelentős szerepet játszanak a társadalmi csoportok közötti erőviszonyok.

Ferge Zsuzsa-féle definíció: a szocpol az állami elosztás/újraelosztás eszközeivel működik. Azon szükségletek esetén vállalja az állami felelősséget, amelyeket a társadalmi konfliktusok a hatalomra rákényszerítenek, amelyek kielégítése a hatalom érdekének tűnik, a követeléseket a fogyasztás és elosztás területére igyekszik korlátozni. Keretei és tartalma a politikai-társadalmi erőviszonyoknak megfelelően alakulnak.

Konzervatív szemlélet: a szocpol = szegénypolitika. Az I. világháború előtti időszak jellemzi. A szocpolnak csak a szegényeket, rászorultakat kell támogatni.

„Ajándékszemplélet”: az 50-es évekre jellemző. Az akkori politika minden állami juttatást az állam jószágos adományának tüntetett fel.

A szociálpolitika egyik szereplője mindig az állam! A szociálpolitika célja a szükségletek kielégítése. A modern társadalmak a szükségletek kielégítését magánügynek tekintik, de a társadalom által fontosnak tartott szükségletek kielégítése a politika közvetítésével közügy lesz. Ez kezdeményeződhet felülről, vagy alulról (a civil társadalom és a hatalom közötti konfliktusok kényszerítik ki a közügyé tételt).

A szociálpolitika az állami elosztás és újraelosztás (pl.:adózás) eszközeivel fedezi a szükségleteket. Saját intézményhálózattal rendelkezik, relatív önálló. Nem függetlenítheti magát a gazdaságtól (egymásra vannak utalva, a szocpol forrásai a gazdaságból származnak), a politikától, a jogtól és a társadalomtól. Határai nem merevek.

A szociálpolitika két szemléletmódja

Leíró: mindig objektív, értékítélet nélkül szemléli a jelenségeket. Azt vizsgálja, hogy ha valamit teszünk vagy nem teszünk, akkor az milyen következményekkel jár. Fogalomtára: „ha”, „van”, „talán/lehet”. Kijelentő módot használ.

Normatív: nyíltan felvázol egy kívánatos társadalomképet, és ennek a kialakítására törekszik. Feltételezi, hogy a társadalom berendezkedése változtatható. Szerinte lehetséges a társadalom működésébe úgy beavatkozni, hogy azzal mindenki nyerjen. Nem fogadja el a sorsok eleve elrendeltségét. Fogalomtára: „legyen”, „kell”. Felszólító módot használ.

A szociálpolitika szereplői

Alakítói: akik formálják, csinálják. Belföldiek, külföldiek, egyének, családok, formális szervezetek (csoportok, egyesületek, pártok, kamarák, egyházak), informális csoportok, önkormányzatok és legfőképpen az állam

Alanyai: akikre irányul, a társadalom egésze, életkor, nem, aktivitás, egészségi állapot szerint felosztva.

A szociálpolitika értékei

A szociálpolitika hitelességét, társadalmi elfogadottságát és társadalmi szinten mérhető eredményességét a szociálpolitika értékei garantálják.

Szabadság

az egyik legfontosabb érték. Lehetővé teszi az egyén számára a választást.

Polgári szabadságjogok (szólásszabadság, gondolatszabadság, törvény előtti egyenlőség)

Politikai szabadságjogok (választójog, részvétel joga)

Szociális – gazdasági szabadságjogok: a civilizált emberi léthez elengedhetetlenek az oktatás, az egügyi ellátás, a gazdasági jólét és a biztonság minimális feltételei. Az állam aktív cselekvését igénylik.

Egyenlőség

Esélyek egyenlősége: a jog előtt mindenki egyenlő, nincsenek kiváltságok

Feltételek egyenlősége: egyenlőtlenek az egyének életfeltételei.

Kimenetek egyenlősége: akkor igazságos egy társadalom, ha annyira kompenzálja a rosszabb helyzetűek hátrányait, hogy végül is a jó helyzetűekkel azonos valószínűséggel érnek célba az élet bármely területén.

Arányos vagy kvótás egyenlőség: akkor teljesülne, ha minden területen nagyjából azonos lenne a nők és férfiak aránya. „Pozitív diszkrimináció”.

Bánásmódok egyenlősége: több figyelmet, jobb ellátást kapnak az iskolában, kórházban, bíróságon a jobb helyzetűek. „Negatív diszkrimináció”

Szolidaritás: testvériség, összetartozás, kölcsönös segítség. Valamilyen közös érdek mentén szerveződnek, áldozatra is hajlandók a közös érdekért. Filantrópia, altruizmus, caritas.

Tolerancia: a másság elfogadása. Elfogadja és próbálja megérteni a másik emberéletmódját erőszakos jobbítási szándék nélkül.

Igazságosság: a disztributív igazságosság. A megbecsülés, a gazdagság és más előnyök elosztására vonatkozik.

Utilitárius felfogás: ami a társadalom szempontjából hasznos. Az elosztás akkor optimális, ha nem változtatható meg úgy, hogy senki ne járjon rosszabbul.

Társadalmi igazságosság: marx

Rawls-konceptiója: a társadalmat úgy kell felépíteni, hogy abban a legrosszabb pozíció is elviselhető legyen. „ellensúlyozás-elve”

A szegénység

A szociálpolitika a szegénység kialakulását kívánja megakadályozni. A szegénység a hátrányos helyzetnek egy megnyilvánulása. Szegény, akiknek a jövedelme az adott szegénységi küszöb alatt van. (létminimum, vagy az átlagos jövedelem bizonyos %-a)

Depriváció: (valami jótól való megfosztottság) szegénységi forma, ha valamilyen ok miatt az átlagosnál lényegesen rosszabb helyzetben vannak, elsősorban az alábbi területeken jelentkező módon:

- rossz egészségi állapot
- alacsony iskolázottság
- alacsony kulturáltsági szint
- kevés jövedelem
- nem megfelelő lakásviszonyok

Okai:

Biológiai- fiziológiai eredetű okok: sem az egyén, sem a társadalom nem tehet róla. Természeti adottságból társadalmi hátrány keletkezett. Megoldás lehet az anyagi eszközökkel való csökkentés, kompenzálás.

Társadalmi eredetű okok: az egyik embercsoport számára lehetővé teszi, hogy számos képességét kifejlessze, a másik embercsoport számára viszont nem. Pl.: településszerkezet, lakásállomány okán.

Egyéni és társadalmi okok együttesen fennállnak: bűnözés, alkoholizmus, link életmód, lánnyanyák, brutalitás.

Egyéni okok között említhető például az alkoholizmus

A szegénység általában nem ideiglenes, hanem tartós állapot. A gyerekek már szegénységbe születnek, nem megfelelő szociális körülmények közt nőnek fel, rosszul tanulnak, alkalmi vagy betanított munkások lesznek, vagy munkanélküliek. Végigélik az önfeladás valamennyi állomását, s ezt nevezzük deprivációs ciklusnak.

A szociálpolitika iránya, a társadalmi csoportok

A szociálpolitika fogalmát és területeit vizsgálva meghatározhatunk olyan társadalmi csoportokat, amelyek klasszikus módon alanyai a szociálpolitikának:

Hajléktalanok:

a társadalom periferiájára szorult, lakástalan, halmozottan hátrányos helyzetű, mentális problémákkal küzdő emberek, családok. Hajléktalan, aki éjszakáit közterületen, vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti, nem jut ivóvízhez, tisztálkodási lehetőséghez, nincs megfelelő civilizált élet számára.

Hajléktalanság okai lehetnek:

1. Lakásszféra: laberek emelkedése, elavult, korszerűtlen lakásállomány, lakásvesztés (25–30%), elűzték (14–20%), kilakoltatták (7–8%).
2. Regionális munkanélküliség (menekülés vidékről a fővárosba, munkanélküliség + a munkásszálló elvesztése okán).
3. Jogszabályi változások (állami gondozottak, börtönviseltek, kórházak).

A hajléktalanságra jellemző hiányállapotok:

- biztonságos lakhatási lehetőség hiánya
- munka, karrier eltűnése
- társas kapcsolatoktól való megfosztottság
- egészségi állapot romlása
- társadalmi megbecsülés (hátrányos megkülönböztetés)
- társadalmi tagság elvesztése

Munkanélküliek:

Az úgynevezett abszolút munkanélküliség oka a gazdasági depresszió, melyre megoldás lehet a munkahelyteremtés és a segítyezés.

Strukturális munkanélküliségről beszélünk, amikor a keresleti és kínálati oldal nem passzol egymással. Szakmai össze nem illés.

Súrlódásos munkanélküliség: a keresleti és kínálati oldal megegyezik, de mégis elkerülik egymást. Megoldás: munkaközvetítők, álláshirdetések.

Következményei:

- anyagi problémák → lemondás → alacsonyabb szintű életvitel → konfliktusok
- státusz vesztes → frusztráció → féltékenység → válás
- identitás megrendül → önbizalomvesztés
- életvitelbeli alkalmazkodási nehézségek: idő és térből való kizökkenés (beidegződések érvénytelenné váltak)
- egészségi hatások: kb. fél év után egészségi, pszichikai állapot romlik → pánik, alkohol, visszafordíthatatlanná válás.

Cigányok:

1971 óta jelentősen növekedett a cigányok száma az országban. Leginkább a északi régióban, a nyugat-Dunántúlon. Anyanyelvük szerint 3 nyelvi csoporthoz tartoznak:

Romungrók: magyarul beszélő magyar cigányok. Zenész vagy muzsikus cigányok.

Oláh: magyarul + cigányul beszélők. Romák.

Román cigány: magyarul és románul beszélők. Beások.

Helyzetük objektív vizsgálata meglehetősen nehéz. Korstruktúrájuk lényegesen eltér a normálistól az átlagost meghaladó termékenység miatt. 54 %-uk községekben, kisvárosokban él. A 18-74 évesek több mint 4/5-e max. általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Túlnyomó többségük inaktív. Háztartásmintájukban 3x os az eltérés, 41%-uk él 5 főnél nagyobb háztartásban. Életkörülményeik is elmaradnak a mintaátlagétól (WC, mosógép, számítógép). Jövedelemforrásaik többnyire nem főállásból tevődik össze, hanem támogatásokból, pótlékokból. (gyes, munkanélküli, gyermeknevelési, kiegészítő családi pótlék, szociális segély, közgyógyellátás)

Összegezve: a cigányság jelentős része szinte társadalom alatti nívón él, így szociálpolitikai szempontból kiemelt terület a cigányság felzárkóztatásának, integrációjának kérdése.

Fogyatékkal élők:

Fogyatékoság: bizonyos tevékenységek elvégzésére való csökkent/vagy módosult képesség. Pl.: közlekedés, öltözködés, táplálkozás, munkavégzés. Megoldás: mindenki számára hozzáférhető rehabilitációs programok.

Hátrány: károsodásból vagy fogyatékoságból eredő társadalmi hátrány. Megoldás: pozitív diszkriminációs intézkedések. (kvótarendszer munkafelvételnél, elsőbbség felvételnél, ha képzettsége azonos a többi jelentkezőjével, képzések, tréningek)

Fogyatékos emberek követelése a következők:

- tegyék fogyasztóvá a fogyatékos embereket
- a szociális ellátások legyenek pénzbeli és ne természetbeni juttatások
- a szolgáltatások legyenek személyre szabottak
- önálló független élet lehetővé tétele
- a döntéshozatalban részt vehessenek az őket érintő ügyekben

Helyzetük jelenleg hazánkban:

- elkülönítik és diszkriminálják őket
- mozgásukat környezeti akadályok gátolják
- hiányoznak a megfelelő segédeszközök
- intézményesített gettók, ahol se magánélet, se szabadság nincs

A fogyatékos emberek társadalmi helyzetéről kevés adat áll rendelkezésre, mert problémáikat elsősorban biológiai, pszichológiai, gyógypedagógia ügyként kezelik. Eszerint a társadalmi hátrányokért az egyén veleszületett vagy szerzett fogyatéka a felelős, tehát a kiváltó okokat kell megszüntetni. → rehabilitáció. Ennek elég rövid szakasza van hazánkban. Az egyén megrokkán → megállapítják rokkantságát → megkapja a rokkantsági nyugdíját. Fejlett országokban felmérik, hogy mire képes, mit szeretne csinálni, erre megtanítják, számos humán szolgáltatást nyújtanak nekik, majd visszamehet dolgozni.

A szociálpolitika technikái, alapelvei

Abszolút szociális biztonság: olyan fogyasztási szint biztosítása, amelyet a társadalom valamennyi tagja számára garantál. Mindenki biztos lehet abban, hogy van olyan életszínvonal, amely alá nem kerülhet.

Relatív szociális biztonság: valamilyen társadalmi kockázat bekövetkezésekor az egyén/család életszínvonala ne süllyedjen túlságosan nagyot. Megoldás: Bismarck-i típusú ellátások, kényszertakarékosság.

Minden olyan szociálpolitikai beavatkozás, amely képessé teszi az embereket saját sorsuk alakítására, preventívnek tekinthető. A megelőző technikák rövid távon humánusabbak, hosszú távon pedig gazdaságosabbak.

Fontos ismernünk , hogy az integráció beilleszkedést, beillesztést, a szegregáció: elkülönülést, elkülönítést jelent.

Spontán: látszólag természetes folyamat. A belváros előnyös helyzetű lakói elhagyják a zajos, szennyezett központot, és zöldövezetbe költöznek, majd a hátrányosabb helyzetűek elfoglalják az elhagyott, leértékelődő lakásokat. „gettósodás”

Tudatos: zavaró jelenségeket akarnak láthatatlanná tenni. Pl.: elmeotthonok a településektől távol helyeződnek. "jó szándékú" szegregálás.

A szociálpolitika rendszerének egyik legfontosabb eleme a pénzbeni vagy természetbeni támogatás:

Normatív: a döntéshozó a jogalkotó, Országgyűlés. Jogilag szabályozott a támogatás eljárása, feltételi és mértéke. Kötelező érvényű. Jól kalkulálható az ügyfél számára, ha megfelel, mennyi pénzt fog kapni. Az intézmény oldaláról nézve viszont kiszámíthatatlan, hogy mennyi igény fog felmerülni. Adminisztratív költségei alacsonyabbak.

Diszkracionális: a döntéshozó a jogalkalmazó, szociális ügyintéző. A támogatás odaítélése az ügyintéző hatáskörében van. Nagy a döntési szabadsága. Nem jár, csak odaadható. Hogy ne legyünk kiszolgáltatva, egyén helyett testületekhez lehet rendelni a döntési szinteket. Előre nem kiszámítható, csak az Önkormányzat számára. Nagy adminisztrációs költségek. Az ügyfél csak az eljárási szabályok be nem tartása miatt kérhet felülvizsgálatot.

Járandóságok:

–Járandóság minden munkavállalónak a Munka Törvénykönyve vagy más jogszabály rendelkezése alapján (fizetett szabadság, táppénz, minimálbér)

– Járandóság minden munkavállalónak a Kollektív szerződés vagy más belső szabályzat alapján (üzemorvosi ellátás)

–Járandóság egyes alkalmazottak számára (életbiztosítás, gépkocsi, mobiltelefon)

A támogatások és járandóságok elosztásának kétféle meghatározó módja:

–Univerzalitás: valamely termék/szolgáltatás pénzbeli ellátás mindenki számára feltétel nélkül jár. Pl.:családi pótlék, egészségügyi ellátás. A társadalmi felelősség elve érvényesül. A társadalom minden tagjáért felelősséget vállal. Biztonságos, mert a támogatásból mindenki részesedik.

-Szelektivitás: az ellátások jelentős része szelektív jellegű. Pl.:TB-járulék biztosítási jogviszonyhoz kapcsolódik, kiemelt ellátás nyújtása (árvízkárosultak), mozgáskorlátozottak közlekedési támogatása. Vizsgálata: jövedelem, vagyonigazolás. A szelekció célja, a szűkös erőforrások koncentrációja azokhoz az egyénekhez, csoportokhoz akik leginkább rászorulnak a segítségre. A szelektálás mindig tudatos megkülönböztetés. Alapelve: általában az egyén felelős önmagáért. Megosztja a társadalmat segítőkre és segítettékre. Elsősorban a gyengék érdekeltek benne, az erősebbek ezért megkérdőjelezhetik a rendszer működését, hisz az ő adójukból finanszírozzák az ellátásokat, mikor ők alig kapnak belőle valamit. Lehet állandó, vagy eseti.

Segélyezés

Előnyei:

- a gazdasági hatékonyság: tényleges terhet vesz le az állam válláról: ha csak az kap ellátás, aki tényleg rászorul, akkor ez jelentős megtakarítást jelent, így kevesebb pénzre van szükség, kevesebb adót beszedni.
- hatásosság: pénz szabadul fel, egy segélyezettnek több jut

Hátrányai:

- alacsony színvonalú segélyezés: ha kellően alacsony a segélyek szintje, akkor ez ösztönözi fogja őket, hogy minél hamarabb munkát vállaljanak. Mértéktartást követel, nem pazarolják el.
- a segélyhez való hozzájutás nehezítése: minél megbélyegzőbb a segély kérése, annál kevesebben élnek vele, és ez arra ösztönzi őket, hogy más jövedelemforrás után nézzenek.
- jóléti függőséget teremt: ingyenélésre szoktat
- az ún. önhibásak kirekesztése a segélyezésből:
  - drága
  - társadalmi költségek
  - növeli a bürokráciát
- a segély nem jut el minden rászorulóhoz
- szegénységi csapda: ha az egyén erőfeszítéseket tesz saját helyzetének javítására, akkor elveszti a jogosultságot a segélyre.
- gyakran igazságtalan érzetet kelthet (valaki kap, valaki nem)
- szegénységi megkülönböztetés: → minősítések, megbélyegzés
- adófizetők oldaláról fellépő feszültség: „élősködők”

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A szociálpolitika tudományának megismerése nem elvárható, de a lényeges társadalmi összefüggéseket, tudnivalókat meg kell ismerni.

Jelen tananyag elsajátításának javasolt tanulási folyamata:

- A szakmai szöveg olvasása, a fogalmak és leírt elméleti részek megértése, elsajátítása
- Önálló gondolkodás, a problémák átlátása, az egyes ellátási feladatok megoldáshoz adat-, anyaggyűjtés

MUNKANYELV

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Alkossanak párt, és beszéljenek át egy, a közelmúltban a tévében hallott szociális vonatkozású hírt. Gondolják végig, határozzák meg az alap-problémát, majd fogalmazzanak meg a szociálpolitika szintjén megoldási javaslatokat a probléma kezelésére!

MUNKANYELV

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Mind a szakmai információ tartalomban megadott feladatok, mind az önellenőrző feladatok olyan tartalmúak és jellegűek, amelyekre általános megoldás nem adható.

A feladatok megoldása a tanuló saját tapasztalatainak rögzítését, gondolkodásának fejlesztését szolgálja, amelyek értékelése a szakmai készségfejlesztés tárgykörébe tartozik.

MUNKANYAG

CSALÁDJOGI ALAPISMERETEK

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Családjog a polgári magánjognak az a része, mely a családi állásból eredő jogviszonyokat szabályozza.

Szociális területen végzett munkánk során szinte mindennapi eset, amikor olyan kérdésben kérnek tőlünk tanácsot, ami érinti e szakterületet. Természetesen nem lehetünk teljes körű jogi és tapasztalati ismeretanyag birtokában, de az egyes eseteket tudnunk kell első körben megítélni, rendelkezünk kell a szociális segítő szerepének részét képező elemi tájékozottsággal.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A családjog első nagy területe a családi élet alapját képező viszony, a házasság. A házassági jog körébe tartoznak: a házasság megkötésére, a házasság jogi hatására, a házastársak közti jogviszonyok önkéntes rendezésére, a házassági egyezményekre, s végül a házassági kötelék felbontására vonatkozó jogelvek és jogtételek megállapítása. Minthogy pedig a házasság jogi hatása a házastársaknak úgy személyi, mint vagyoni viszonyát érinti, az erre vonatkozó jogszabályok ismét két csoportra oszlanak, melyeknek a házastársak vagyoni viszonyát szabályozó része a házassági vagyonjog fogalmával jelöltetik meg.

A családjog másik tárgya a rokonsági kötelék által létrehozott jogviszonyok rendezése. Ide tartozik: a szülők és a gyermekek közti viszony, még pedig úgy annak az esetnek szem előtt tartásával, amidőn a viszony alapját törvényes házasságból való leszármazás képezi, mint azoknak az eseteknek tekintetbe vételével, amelyekben a viszony házasságon kívüli nemzés, örökbefogadás, vagy törvényesítésen alapszik.

A családjognak harmadik tárgya a gyámság és gondnokság alatt álló személyek jogviszonyainak szabályozása.

A család és a házasság fogalma

A család

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikk (3): "A család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére." A klasszikus magyar magánjog szerint: „A család a házastársaknak és a rokonoknak a tárgyi jog által elismert köteléke."

Tudományos meghatározásként úgy fogalmazhatunk, hogy a család egymással együttműködésben, szeretetben, szolidaritásban álló, egymásra utalt és egymásért felelős személyeknek tartós személyi és vagyoni közössége; amelynek alapja jogilag törvényes párkapcsolat (házasság), vérségi kötelék vagy jogi aktus (örökbefogadás).

Egyházi értelemben a család nem pusztán jogi, szociális és gazdasági egység, hanem sokkal inkább a szeretet és szolidaritás közössége, amely egyedül alkalmas arra, hogy tanítson és átadjon olyan kulturális, etikai, szociális szellemi és vallási értékeket, amelyek nélkülözhetetlenek saját tagjainak és a társadalomnak jólétéhez és fejlődéséhez.

Hatályos törvényeink nem határozzák meg a család fogalmát.

Összegezve: a család a társadalom és a társadalom tagjainak többsége számára érték, a társadalom alapvető egysége, szoros közösségi formát, szeretet és szolidaritás közösséget jelent a családtagok között.

A család funkciói, feladatai

érzelmi és szolidaritás közösség: a legkisebb közösség a társadalomban, melynek tagjait a szeretet és egymás iránti szolidaritás köti össze. A családtagok egymásnak segítséget nyújtanak a problémák megoldásában,

utódok világrahozatala és felnevelése: a házaspárokat megilleti a családtervezés joga, amely azt jelenti, hogy a házaspár szabadon dönt a születendő gyermekek számáról, és a születések idejéről.

Alk. 67. § (2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

közösségi kapcsolatokra nevelés, erkölcsi-kulturális nevelés: a szülők átadják a gyermekeknek saját társadalmi, szakmai, politikai tapasztalataikat. Ennek során a gyermek érték és magatartásmintákat tanul, melyeket a későbbiekben felhasznál. A család kulturális funkciójában igyekszik megőrizni, közvetíteni és hagyományozni az elődök, a társadalmi közösség értékeit.

gazdasági közösség: a család évezredekken keresztül termelési és fogyasztási alapközösség volt. Napjaink társadalmában a család döntően fogyasztási-gazdasági közösség, ahol a családtagok közösen oldják meg élelmezési, ruházkodási stb. szükségleteiket.

szociális gondozás-ellátás: a gyermek önmagában életképtelen, a beteg és idősebb ember gondozásra, ápolásra szorul. A mai társadalom e feladatokból a kiépített egészségügyi és szociális gondozó rendszerrel sokat átvett.

férfi és nő nemi életének elismert helye: a nemi élet rendezettségének célja

férfi és nő házassági kapcsolata be tudja tölteni a család társadalmi funkcióit;

védelmet jelent a járványok és betegségek ellen;

következménye a rendezett leszármazás, amely a társadalom öröklési és tulajdoni rendszerének alapja.

érdekképviselő-érdekérvényesítés a társadalomban: a szülők meghatározott formában képviselik kiskorú gyermekük érdekeit, a házastársak adott esetben egymás ügyében eljárnak, képviselik egymást. A társadalom civil szférájában család-egyesületek jönnek létre részben érdekképviselői-érdekérvényesítő céllal (pl. NOE – Nagycsaládosok Országos Egyesülete)

A családi jog rendszere

A családi jog a családi kapcsolatok személyi és legfontosabb vagyoni jogi hatásait tartalmazza. A tárgyi értelemben vett családi jog részei:

Házassági jog: házasság megkötése, házasságból eredő jogok és kötelezettségek, ill. a jogviszony megszűnésére és érvénytelenségére vonatkozó szabályok;

Rokoni jog: a családi jogállásra, az örökbefogadásra, a rokontartásra, a szülők és gyermekek jogviszonyára vonatkozó szabályok;

Gyámsági jog: a szülői felügyelet alatt nem álló kiskorú gyermekekkel kapcsolatos gyámi és gyámhatósági joganyagok. A klasszikus családi jogi rendszernek a harmadik eleme a gyámság-gondnokság joga.

Tágabb értelemben olyan területek is a családi jog részét képezik, amelyek más jogterületekhez tartoznak:

a házasság és a család védelmét szolgáló alapjogot (alkotmányjog),

az anyakönyvekről és gyámhatóságokról szóló joganyagot (közigazgatási jog),

a családtámogatási rendszerre vonatkozó joganyagot (társadalombiztosítási jog),

a családokra vonatkozó nemzetközi jogi és nemzetközi magánjogi joganyagot,

a bontóperes eljárásokra és a családi jogállásra vonatkozó polgári eljárásjogi joganyagot,

a kiskorúakról való állami gondoskodásra vonatkozó joganyagot.

A családjog alkotmányos alapelvei

A családjogi törvény (a továbbiakban: Csjt) alapelvei deklaratív természetűek. Vagyis az alapelvek szintjén a törvényhozó deklarál bizonyos nemes és követendő elveket:

A házasság és a család védelme

Alk. 15. § A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.

A családjogi törvény 1. § (1) A házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvénynek az a célja, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányának megfelelően szabályozza és védje a házasság és a család intézményét, biztosítsa a házasságban és a családi életben a házastársak egyenjogúságát, fokozza a gyermekekért való felelősséget és előmozdítsa az ifjúság fejlődését és nevelését.

A család védelmét szolgálják az anyasági ellátások (GYES, GYED) és a gyermekek részére nyújtott anyagi segítség is (pl. családi pótlék).

A házastársak egyenjogúságának elve

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata alapján a magyar Alkotmány deklarálja:

Alk. 66. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében.

Csjt. 23. § (1) A házastársak jogai és kötelességei egyenlők: a házaseset ügyeiben közösen kell dönteniük.

A Csjt. vagyoni jogi helyzetében a férfi és a nő helyzete egyenlő.

Csjt. 72. § (1) A szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják – ellentétes megállapodásuk hiányában – akkor is, ha már nem élnek együtt.

A jogi egyenjogúság természetesen nem érinti azt, hogy a felek között megegyezés alapján, a napi életviszonyokban ne jöjjön létre feladatmegosztás.

A gyermek védelmének alapelve

67. § (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjához, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

(2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

Szintén fontos jogforrás még A Gyermekek jogairól szóló Egyezmény, New York 1989.

Csjt. 1. § (2) E törvény alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni.

Ennek a szabálynak a konkretizálódása:

a családon kívül élő gyermekek helyzetének rendezéséről szóló szabályok,
a gyermek érdekeinek védelme a házasság felbontásánál,
a szülői felügyeletet a gyermek érdekének megfelelően kell gyakorolni,
a házasságon kívül született gyermekek egyenjogúsága.

A rendeltetésszerű joggyakorlás követelménye:

Csjt. 1§ (3) E törvényt a társadalmi és egyéni érdek összhangjának biztosításával kell alkalmazni; a törvényben megállapított jogokkal és kötelességekkel társadalmi rendeltetésüknek megfelelően kell élni.

Ptk. 5. § (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.

(2) Joggal való visszaélésnek minősül a jog gyakorlása, ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen ha a nemzetgazdaság megkárosítására, a személyek zaklatására, jogaik és törvényes érdekeik csorbítására vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne.

A családi jogban gyakran előfordul a rendeltetésellenes joggyakorlás a gyermek-elhelyezési esetekben. Ha a joggal való visszaélés a szülő részéről beleegyező nyilatkozat indokolatlan megtagadásában áll, ezt a gyámhatóság pótolhatja. (Ezzel ellentétes a Legfelsőbb Bíróság joggyakorlata)

A jóhiszeműség és tisztesség elve

Ptk. 4. § (1) A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

Az elvárhatóság elve

Ptk. (4) Ha ez a törvény szigorúbb követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat. Aki maga sem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a másik fél felróható magatartására hivatkozhat.

Napjainkban a házasság felbontásánál a „feldúltsági elv” érvényesül, de a gyermekelhelyezési, lakáshasználati kérdésekben ma is döntő, melyik fél járt el „felróhatóan” a döntést megelőzően.

Általános kiegészítések

A továbbiakban tekintsük át a jelenleg élő családjogi jogszabályok körét, amivel párhuzamosan tartuk szem előtt a társadalomba mélyen beágyazódott, évszázados, évezredek, mindannyiunk által ismert gyakorlatokat, azaz az olyan szokásjogokat, mint például az eljegyzés, a hozomány intézménye.

Alkotmány

15. § A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.

16. § A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.

66. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében.

(2) A Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani.

67. § (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

(2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

70/J. § A Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük taníttatásáról gondoskodni.

Törvények:

Csjt. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról,

Ptk. személyi jogi és öröklési jogi rendelkezései,

Polgári Perrendtartás szabályai,

Btk. a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket tartalmazó fejezete,

1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról,

1990. évi XV. törvény átalakította az öröklés szabályait,

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról,

1982. évi 17. tvr. az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről,

a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr.

Alacsonyabb szintű jogforrások: ezek vagy végrehajtják a törvényeket, vagy önállóan szabályoznak egyes részterületeket (pl. A gyámhatóságokra a gyermekvédelem és gyámügyi eljárásra vonatkozó 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet.

A Legfelsőbb Bíróság joggyakorlata:

17. Irányelv a gyermek elhelyezéséről,

a házastársi tartásra vonatkozó érdemteleniségről szóló V. sz. PED,

a tanulmányait folytató nagykorú gyermek tartásáról szóló XXIX. sz. PED.

Az Alkotmánybíróság döntései: nem jogforrások, de tényleges hatásuk alapvetően befolyásolja a jogrendszert:

57/1991. (XI. 8.) AB határozat a családi jogállással kapcsolatban,

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A családjog tudományának megismerése nem elvárható, de a lényeges összefüggéseket, tudnivalókat meg kell ismerni.

Jelen tananyag elsajátításának javasolt tanulási folyamata:

- A szakmai szöveg olvasása, a fogalmak és leírt elméleti részek megértése, elsajátítása
- Önálló gondolkodás, a problémák átlátása, az egyes ellátási feladatok megoldáshoz ad-, anyaggyűjtés

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Napjainkban sajnos jellemző, hogy közvetlen környezetünkben is találkozunk csonkává váló családokkal. Gondoljon végig egy ilyen helyzetet.

Alkossanak párokat és együtt elemezzék a csonka családok esetleges társadalmi hátrányait, vitassák meg nézeteiket, majd összefoglalva írják le azokat!

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Mind a szakmai információ tartalomban megadott feladatok, mind az önellenőrző feladatok olyan tartalmúak és jellegűek, amelyekre általános megoldás nem adható.

A feladatok megoldása a tanuló saját tapasztalatainak rögzítését, gondolkodásának fejlesztését szolgálja, amelyek értékelése a szakmai készségfejlesztés tárgykörébe tartozik.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Andorka Rudolf: A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon (Gondolat, Bp. 1982.)

Angelusz Róbert: Kommunikáló társadalom (Gondolat, Bp. 1983.)

Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület 1994. Bp.

SZOBOSZLAI ZSOLT: SZEGÉNYSÉG, MARGINALIZÁCIÓ, SZEGREGÁCIÓ Adalék a társadalmi egyenlőtlenségek értelmezéséhez, Tér és Társadalom XVIII. évf. 2004 □ 3: 25-42., http://www.rkk.hu/TET/2004_3/index.html

ZOLNAY JÁNOS: Célzott önkény, Esély, 1999/1. sz.

<http://www.szochalo.hu/folyoiratok/hircentrum/article/101245/1233/>

KÖNIG ÉVA: A segélyezés Bermuda-háromszöge Esély 2004/1, <http://www.szochalo.hu/esely2004.php> Somfai Balázs: Családjogi és gyermekjogi jogszabályok, Dialog Campus, 2005.

Gáspár Károly Drosztmérné Kánnai Magdolna Bán Gabriella: "Se veled, se nélküled", avagy a gyermekek védelmének helye a hazai jogi és szociálpolitikai rendszerben

Család, gyermek, ifjúság 2004 13. évf. 1. sz. 6-11. oldal

[http://www.szochalo.hu/index.php?id=772&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=102216](http://www.szochalo.hu/index.php?id=772&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=102216)

http://www.csagyi.ngo.hu/download/041Se_veled.doc

AJÁNLOTT IRODALOM

JÁSZ KRISZTINA-SZARVÁK TIBOR: Az esélyegyenlőségi politika Janus-arca, Kistelepülések, társadalmak, konfliktusok

http://poltudszemle.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=132&Itemid=51

Csjt. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

A(z) 1851-06 modul 022-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 762 02 0010 54 01	Gerontológiai gondozó
54 762 02 0010 54 02	Pszichiátriai gondozó
54 762 02 0010 54 03	Szenvedélybeteg-gondozó
54 762 02 0010 54 04	Szociális gondozó, szervező
33 762 01 0010 33 01	Fogyatékossgal élők gondozója
33 762 01 0010 33 02	Szociális gondozó és ápoló

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

30 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató